

Віталій ГУМЕНЮК

ЗВО “Університет економіки та права “КРОК”,
міжнародний викладач/старший дослідник,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
Заслужений юрист України, кандидат юридичних наук
HumeniukVV@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8562-4389

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОКРУЖНИХ РАД УКРАЇНСЬКОЇ ДАЛЕКОСХІДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ПРИ ЇЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

<http://doi.org/10.23939/law2025.45.038>

© Гуменюк В., 2025

Українська нація постійно, що засвідчено хронологічними межами історії України, століттями вела боротьбу за свободу і незалежність, за власну державність і суверенітет. У процесі дослідження визначено, що організаційну структуру українського національного руху на Далекому Сході в цей період становили Українські Окружні Ради, що представляли собою територіальні органи національного самоврядування, які об'єднували та координували діяльність українських організацій на території певних округів (Владивостоцька, Іманська, Хабаровська, Микільсько-Усурійська, Камчатська, Забайкальська, Маньчжурська, Свободненська та Благовіщенська Українські Окружні Ради). Першою виникла Маньчжурська Українська Окружна Рада, яка була створена 16 липня 1917 року. Крім того, вона була однією з перших Українських Окружних Рад, яка розпочала реєстрацію українського населення та видання відповідних документів, які засвідчують особу, що здійснювалося згідно з рішеннями III Українського Далекосхідного з'їзду. Всі українські організації, що існували на Далекому Сході, були ліквідовані в листопаді 1922 року після встановлення радянської влади, а їхні керівники та активісти зазнали арештів. Водночас їхнє майно конфісковано, що є наслідком Читинського процесу – комплексу репресивних заходів радянської комуністичної влади, метою яких було придушення українського національного руху на Далекому Сході, здійснений з 05 по 13 січня 1924 року щодо затриманих у 1922 році українських активістів та провідних діячів українського далекосхідного руху.

Ключові слова: національне державотворення, конституціоналізм, Український Далекі Схід, Українська Далекосхідна Республіка, Зелений Клин, територія, функції, інституції, громадянське суспільство, державно-правова основа, нормативно-правові акти, законодавча діяльність.

Постановка проблеми. Враховуючи події, які відбулися з 2014 року, а саме: анексія Автономної Республіки Крим, військове вторгнення у Східну Україну, а також повномасштабне військове вторгнення 24 лютого 2022 року у сучасну суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу Україну, проблемою є ознаки російських експансіоністських амбіцій та

імперіалістичної політики. Відтак потрібно актуалізувати дослідження та висвітлення питання державотворення українського народу минулого століття, який наразі стає на захист демократичних цінностей, європейського шляху розвитку, територіальної цілісності та державного суверенітету України.

Результати дослідження може бути використано центральними, регіональними та місцевими органами державної влади у формуванні діаспоральної політики під час вирішення культурних, мовних, юридичних та освітніх потреб, а також у розробленні програм історичного розвитку української нації в середовищі української діаспори та на території сучасної України.

Аналіз дослідження проблеми. Зелений Клин та феномен українського національного руху, що існував на Далекому Сході у 1917–1922 роках та став результатом національної самоорганізації місцевого українського населення, у своїх наукових публікаціях досліджували українські на зарубіжні науковці: І. Багрянний, Ф. Ф. Буссе, П. Беркут, В. Кубійович, В. Кабузан, А. А. Кауфман, В. С. Ілліч-Світич, О. Мицюк, І. І. Шимонович, І. Світ, Т. Олесіюк, А. А. Попок, Ф. Заставний, В. Чорномаз, М. Новицький, І. Нам, П. Ф. Унтербергер, А. А. Меньшиков, М. Марунчак, Т. Француз-Яковець та інші.

Мета статті. Метою роботи є уточнення відомих раніше відомостей, але недостатньо досліджених, виявлення нових фактів, поглиблення вивчення знань про Зелений Клин (Українську Далекосхідну Республіку), аналіз реального стану предмета дослідження.

Методика містить аналіз теоретичної та джерельної бази з подальшим узагальненням і формулюванням відповідних висновків та рекомендацій. З огляду на міждисциплінарність проблеми, в статті використано комплекс загальнонаукових, спеціально-юридичних, спеціально-історичних та філософських методів і підходів, а також принципів об'єктивності, історизму, системності і всебічності.

Виклад основного матеріалу. Початком формування українського населення на території Далекого Сходу є період до 60-х років XIX ст., коли починають прибувати перші окремі українські родини [1]. Водночас для українців національною революцією стала Лютнева революція 1917 року, яка дала потужний поштовх розвитку українського національно-визвольного руху, у зв'язку з чим почали виникати національні організації із багатотисячним українським населенням.

Організаційну структуру українського національного руху на Далекому Сході в цей період становили Українські Окружні Ради, що були територіальними органами національного самоврядування, які об'єднували та координували діяльність українських організацій на території певних округів: Владивостоцька, Іманська, Хабаровська, Микільсько-Усурійська, Камчатська, Забайкальська, Маньчжурська, Свободненська та Благовіщенська Українські Окружні Ради.

Першою на території Далекого Сходу виникла Маньчжурська Українська Окружна Рада, яка створена 16 липня 1917 року на загальних зборах українців міста Харбіна та представників станцій Китайсько-східної залізниці відповідно до рекомендації I Українського Далекосхідного з'їзду (відбувся 10–14 червня 1917 року в місті Микільську-Усурійському).

Маньчжурська Українська Окружна Рада покликана об'єднати всі українські організації, що виникли у смузі відчуження Китайсько-східної залізниці на території Маньчжурії [2, с. 82, 87], де українські організації мали особливий вплив та авторитет, об'єднуючи навколо себе більше половини службовців управління та лінії Китайсько-східної залізниці. Відповідно до рішення зібрання, до складу Ради мали входити 15 представників від військових, 4 – від жінок, 15 – від цивільного населення (у тому числі – правління Харбінського українського клубу в повному складі). Українські громади, що існували на станціях Китайсько-східної залізниці, направляли своїх представників на засідання Окружної Ради, що проходили не частіше ніж раз на місяць. Головою Маньчжурської Української Окружної Ради обрано доктора І. В. Мозолєвського, заступниками голови були

П. Ф. Твердовський та С. Т. Кукуруза, секретарями – О. К. Довганюк та Н. Л. Юрченко, скарбником – С. П. Головка [3, № 6, с. 93; № 7, с. 108].

У складі Маньчжурської Української Окружної Ради утворилися чотири секції за основними напрямками діяльності – агітаційно-політична, військова, культурно-освітня, фондова. Завданням фондової секції був збір коштів, причому особливо значну допомогу власними коштами надавав член секції Г. Ю. Журавель [3, № 8, с. 124].

Агітаційно-політична секція організувала лекції, агітаційні концерти, вистави. Крім Харбіна, члени секції їздили станціями Китайсько-східної залізниці з лекціями та доповідями, в яких висвітлювався стан та перспективи розвитку українського національно-визвольного руху. Велику роботу у цьому напрямі проводив А. Радіонов. До складу культурно-освітньої секції як колективного члена увійшов співочо-драматичний гурток “Бандура”, керівник якого С. Т. Кукуруза очолив секцію, що передплачувала українські газети та журнали, придбавала книжки та листівки, часто влаштовувала концерти та спектаклі, відкрила курси української мови та українознавства, підтримувала українську початкову школу, згодом організувала й вище початкове училище, почала видавати український журнал “Засів” (редактор – С. Т. Кукуруза).

Маньчжурська Українська Окружна Рада щорічно влаштовувала урочисті святкування, присвячені пам’яті Т. Г. Шевченка, провела вечір у зв’язку з п’ятою річницею від смерті М. В. Лисенка [3, № 8, с. 124].

Статут Маньчжурської Української Окружної Ради, який розроблений спеціально обраною комісією у складі І. Мозолєвського, А. Радіонова та Д. Голубенка, затверджений загальними зборами 17 грудня 1917 року, а вже 18 лютого 1918 року на підставі нового Статуту до складу Маньчжурської Української Окружної Ради загальними зборами українців міста Харбіна та лінії Китайсько-східної залізниці за участю понад 200 осіб були проведені перевибори, відповідно до яких новим головою Маньчжурської Української Окружної Ради став А. Радіонов, заступником голови – Ф. Тоцький, секретарем – Богута [3, № 10, с. 156].

Крім того, Маньчжурська Українська Окружна Рада була однією з перших Українських Окружних Рад, яка розпочала реєстрацію українського населення та видання відповідних документів, які засвідчують особу, що здійснювалася згідно з рішеннями III Українського Далекосхідного з’їзду. Вживаючи заходів щодо врегулювання правового становища українців у Маньчжурії, вона почала видавати українцям, що зареєструвалися в ній, спеціальні посвідчення трьома мовами – українською, англійською та російською, які замінювали національні паспорти [3, № 10, с. 156]. Видання подібних документів, які інколи прямо іменувалися українськими паспортами, здійснювалося на підставі рішень Українських Далекосхідних з’їздів. Крім того, це право було підтверджено мирним договором від 1918 року, відповідно до якого Українські Окружні Ради на території росії отримали право виконувати функції консульських установ Української держави [4].

Водночас у місті Владивостоці загальні збори місцевої Громади, що відбулися 18 серпня 1917 року, погодилися на створення Владивостоцької Керівної Української Ради, яка мала об’єднати всі українські організації міста і здійснювати керівництво місцевим українським політичним життям [5].

У подальшому Владивостоцька Керівна Українська Рада була перейменована на Владивостоцьку Українську Окружну Раду, створення якої певною мірою зумовлено ліквідацією Владивостоцької Української Громади, на основі якої виникла низка різних українських організацій. Відтак виявилася потреба в такому органі, який дбав би про освіту і школу, про інтереси всіх українців міста Владивостока, як національності, а також виступав би взагалі як представник усього українства міста Владивостока і був би виразником його волі. Діяльність зі створення Владивостоцької Української Окружної Ради істотно активізувалась після II Українського Далекосхідного з’їзду (відбувся на початку січня 1918 року). Так, створено комісію для розробки Статуту Владивостоцької Української Окружної Ради, до якої входили по одному представнику від кожної з українських організацій, що існували тут у цей період – Української соціал-демократичної робітничої партії, Української партії

соціалістів-революціонерів, товариства “Просвіта”, Українського театрального гуртка та товариства “Українська Хата”, на загальних зборах яких розглянуто Статут Владивостоцької Української Окружної Ради.

Відповідно до вказаного Статуту, до складу Ради обрано їхніх представників у кількості 14 осіб. Владивостоцька Українська Окружна Рада мала вести роботу з організації та національної просвіти українського населення, а 12(25) квітня 1918 року відкрилася її перша сесія [6], на якій був обраний керівний орган Ради – виконком на чолі з Ю. Глушко-Мовою. В ніч з 25 на 26 листопада 1922 члени Ради були заарештовані радянським режимом та деякі з них проходили як обвинувачені на Читинському процесі (комплекс репресивних заходів радянської комуністичної влади, метою яких було придушення українського національного руху на Далекому Сході, здійснений з 5 по 13 січня 1924 року щодо затриманих у 1922 році українських активістів та провідних діячів українського далекосхідного руху).

Водночас у місті Хабаровську у квітні 1918 року відбувся III Український Далекосхідний з'їзд, який ухвалив рішення про створення по всьому Далекому Сходу одноманітних Українських Окружних Селянсько-Робочих Рад, а по селах – Рад сільських Громад [7]. Так, згідно з зазначеною постановою у 1918 році на території Приморської області створюються ще три Окружні Ради – Хабаровська, Микільсько-Усурійська та Іманська.

Іманська Українська Окружна Рада – територіальний орган національного самоврядування українського населення Іманського повіту Приморської області в 1918–1922 роках.

Іманська Українська Окружна Рада, утворена у листопаді 1918 року, об'єднувала Іманську українську громаду та громади в селах Ольгинське, Феодосіївка, Новопокровка, Благовіщенська, Зіньківка, Авдіївка, Гончаровка, Дроздовка, Виноградівка, Спаське, Уссурійське, на станції Муравйова-Амурського.

В місті Імані з'їзд українців Іманської округи призначено на 15 квітня 1920 року, метою якого було обговорення способів покращення економічного та культурного становища українського населення, порядок денний якого містив такі питання: 1) про негайне заснування українських шкіл; 2) про події в Україні та переселення; 3) про заснування в селах кооперативних громад та про постачання селянам сільськогосподарського реманенту та зерна; 4) про заснування Українського народного дому “Просвіти” та кооперації ім. Т. Г. Шевченка, а також вибори представників від селянства до Іманської Окружної Ради і вибори делегатів на V Український Далекосхідний з'їзд та I Український Далекосхідний кооперативний з'їзд [2, с. 79, 85]. Іманська Українська Окружна Рада була ліквідована після встановлення радянської влади наприкінці 1922 року, а її члени заарештовані радянським режимом та проходили як обвинувачені на Читинському процесі у 1924 році.

Водночас Микільсько-Усурійська Українська Окружна Рада – територіальний орган національного самоврядування українського населення Микільсько-Усурійського повіту Приморської області. Микільсько-Усурійська Українська Окружна Рада, утворена в травні 1918 року, об'єднувала Микільсько-Усурійську Українську Громаду та місцеву “Просвіту”, культурно-освітні гуртки в селах Хороль, Осинівка, Григорівка, станції Гродеково, громади у селах Монастирище, Михайлівка, Осинівка.

У 1918 році Виконавчий Комітет Ради вживав заходів у культурно-просвітньому напрямку щодо введення викладання українознавства (української історії, літератури, географії, мови тощо) в місцевій сільськогосподарській школі, чого бажали учні – українці цієї школи, які становили більшість, але завдяки ворожій позиції місцевих російських установ, ці заходи успіху не мали. Було вжито заходів щодо того, щоби повітове земство працювало з селянами українською мовою. Від земства було отримано принципову згоду на це за умови, якщо цього забажає більшість сільського повіту, з приводу чого робилося анкетування сільських громад, однак через військові події провести анкетування у всіх селах не вдалося. Рада вела також реєстрацію українців та видачу національних посвідчень. За рік від весни 1918 року до літа 1919 року у Раді зареєструвалося 170 осіб та було видано 68 посвідчень [2, с. 87].

Хабаровська Українська Окружна Рада – територіальний орган національного самоврядування українського населення Хабаровського повіту Приморської області в 1918–1922 роках. Хабаровська Українська Окружна Рада утворена на скликаному 9 (22) червня 1918 року I Українському з'їзді Хабаровського повіту [6].

Статут цієї організації під назвою “Української громади Хабаровського округу” був затверджений Владивостоцьким окружним судом 26 червня 1919 року.

Діяльність Хабаровської Української Окружної Ради мала на меті поширення національної свідомості й поліпшення економічного добробуту та піднесення культурного рівня, охорону національних інтересів. Першочерговим завданням Окружної Ради проголошувалося введення в селах з українським населенням українських шкіл [8].

Хабаровська Українська Окружна Рада об'єднувала Хабаровську Українську Громаду і товариство “Просвіта” в місті Хабаровську, українські поштово-телеграфні та залізничні спілки, що існували в Хабаровську, громади на ст. Вяземська, в селах Лермонтівка, Переяславці, Катеринославці, Кругликовому, Заївці, Михайлівці, Кам'яні-Подільському, Анастасіївці [2, с. 89; 3, с. 166].

Хабаровська Українська Окружна Рада у 1921–1922 роках діяла під назвою “Приамурська Українська Обласна Рада”. 22 листопада 1922 року члени Ради були заарештовані радянським режимом та проходили як обвинувачені на Читинському процесі у 1924 році.

Водночас у місті Читі 1918 року виникла Забайкальська Українська Окружна Рада, котра об'єднувала українські організації на території Забайкальської області, зокрема громади в місті Чита, Верхньоудинськ, на станціях Березівка, Борзя, Слюдянка, Хилок, Шилка. У 1919–1920 роках головою Забайкальської Української Окружної Ради був С. Шведін, у 1921–1922 роках – П. Марчишин [2, с. 85].

Також існували Камчатська та Сахалінська Окружні Ради. Камчатська Українська Окружна Рада – територіальний орган національного самоврядування українського населення Камчатської області у 1918–1922 роках. Діяла в Петропавловську-Камчатському, де існувала Українська громада. Через складність комунікації з цим регіоном в умовах громадянської війни координація діяльності з керівними українськими органами Далекого Сходу була утруднена. Сахалінська Українська Окружна Рада – територіальний орган національного самоврядування українського населення Сахалінської області у 1918–1920 роках. Сахалінська Українська Окружна Рада була створена у листопаді 1918 року у місті Миколаївську-на-Амурі та об'єднувала кілька громад, що виникли в риболовних артілях на нижньому Амурі. Її головою був Нижник [2, с. 86, 88]. Однак через складні умови у комунікації з цими регіонами в умовах громадянської війни координація діяльності цих Рад з керівними українськими органами Далекого Сходу була утруднена. Ймовірно, Сахалінська Українська Окружна Рада припинила своє існування після знищення Миколаївська-на-Амурі на початку 1920 року.

Крім того, на території Амурської області спершу діяла Амурська Обласна Українська Рада (виборний орган, що мав представляти національні інтереси українського селянства Амурської області), яка обрана у Благовіщенську на Амурському українському обласному з'їзді (Українському селянському з'їзді Амурської області) у червні–травні 1917 року. Головою Амурської Обласної Української Ради був А. Петрушенко. У 1918 році відповідно до рішень III Українського Далеко-східного з'їзду утворюються Благовіщенська та Свободненська Українські Окружні Ради.

Свободненська Українська Окружна Рада – територіальний орган національного самоврядування українського населення в Амурській області у 1918–1922 роках. Свободненська Українська Окружна Рада утворена у листопаді 1918 року і об'єднувала українські організації Свободненського повіту Амурської області, а саме: Свободненську українську громаду, товариство “Просвіта” у місті Свободному та громади на станціях Бочкарьово, Гондатті, Рухлове, Ін, у селах Білоногове, Добрянка, Велика Сазанка, Кустанаївка, Нижнебузулі, Чембари. До першого складу Ради було обрано: голову – Л. Глибоцький, заступник голови – Ю. Літинський, а також І. Мостипан, Д. Вапняр, К. Костенко, К. Холод, А. Костиря [9]. У 1919 році заходами Свободненської Української Окружної Ради були

створені українські школи у місті Свободному та селі Велика Сазанка. Свободненська Українська Окружна Рада без жодних підстав була ліквідована місцевою радянською владою [11], а її члени заарештовані.

Благовіщенська Українська Окружна Рада – територіальний орган національного самоврядування українського населення в Амурській області у 1918–1922 роках. Благовіщенська Українська Окружна Рада об'єднувала Українські громади у місті Благовіщенську, на станції Завитій, у селах Верхньополтавка, Костянтиноградівка, Черкасівка, хуторах Волківському, Грибському, Миколаївському. Головою Ради у 1920–1921 роках був М. Левицький, заступником голови – В. Кушнарєнко, скарбником – П. Романенко, члени – О. Петрушенко, Дяченко, Іващенко [11]. 30 листопада 1921 р. урядом Української Далекосхідної Республіки Благовіщенській Українській Окружній Раді було надано статус культурно-національної автономії, відповідно її голова – М. Левицький був призначений завідувачем відділу з національних справ Амурської області. Водночас Благовіщенська Українська Окружна Рада була ліквідована радянським режимом у 1922 році, а її члени заарештовані.

Окремо треба звернути увагу на той факт, що Уряд Української Далекосхідної Республіки у період з травня 1921 по серпень 1922 року через Міністерство з національних справ фактично здійснило одержавлення Українських Окружних Рад, запровадивши відповідних обласних емісарів (спеціальних представників держави) – посаду Уповноваженого у справах національних меншин, яку обійняв українець за дорученням українських організацій у тих сферах, де українці становили більшість населення [12]. Зокрема, це стосується Амурської та Приамурської областей Української Далекосхідної Республіки, де в цей період Благовіщенська та Хабаровська Українські Окружні Ради набули статусу органів національно-культурної автономії. Так, у 1921 році Хабаровська Українська Окружна Рада набула статусу Приамурської Української Обласної Ради, діяльність якої охоплювала і частину Іманського повіту, що фактично перебувала у складі Української Далекосхідної Республіки. Згідно з клопотанням Приамурської Української Обласної Ради, рішенням Приамурського обласного управління від 01 червня 1922 року Українські Ради, що існували в місті Імані та семи селах Хабаровського повіту (Переяславці, Катеринославці, Кругликовому, Заївці, Михайлівці, Місцевці та Кам'янці-Подільському), набули національної автономії. Наказом Міністерства з національних справ Української Далекосхідної Республіки від 1921 року голову Хабаровської Української Окружної Ради Г. Могилецького було призначено Уповноваженим цього міністерства в Приамурській області [13]. Згодом видатний український діяч В. Никуляк очолив відділ з національних справ при Приамурському обласному управлінні, який створений у жовтні 1921 року [14, № 2, с. 73]. 30 листопада 1921 року наказом Міністерства з національних справ Української Далекосхідної Республіки № 31 Благовіщенській Українській Окружній Раді було надано право 127 організувати культурно-національну автономію з районом діяльності на північ від залізниці до кордону Амурської області [8]. Відповідно голова Благовіщенської Української Окружної Ради М. Левицький обійняв посаду завідувача національного відділу при Амурському обласному управлінні [14, № 5–6, с. 48]. Голова Забайкальської Української Окружної Ради П. Марчишин у 1921 році очолив український відділ Міністерства з національних справ Української Далекосхідної Республіки [15].

Висновки. Отже, доходимо висновку, що організаційну структуру українського національного руху на Далекому Сході в цей період становили Владивостоцька, Іманська, Хабаровська, Микільсько-Усурійська, Камчатська, Забайкальська, Маньчжурська, Свободненська та Благовіщенська Українські Окружні Ради, які були територіальними органами національного самоврядування, що об'єднували та координували діяльність українських організацій на території відповідних округів.

16 липня 1917 року створена Маньчжурська Українська Окружна Рада (перша з Українських Окружних Рад, яка відповідно до рішення III Українського Далекосхідного з'їзду розпочала реєстрацію українського населення та видання відповідних документів, що засвідчують особу).

18 серпня 1917 року створена Владивостоцька Керівна Українська Рада, яка згодом перейменована на Владивостоцьку Українську Окружну Раду, створення якої зумовлено ліквідацією Владивостоцької Української Громади, на основі якої виникла низка різних українських організацій. Ця Українська Окружна Рада мала об'єднати всі українські організації міста Владивостока і здійснювати керівництво місцевим українським політичним життям.

У 1918 році створена Камчатська Українська Окружна Рада (територіальний орган національного самоврядування українського населення Камчатської області у 1918–1922 роках), яка провадила свою діяльність у Петропавловську-Камчатському, де існувала Українська громада.

У 1918 році утворена Благовіщенська Українська Окружна Рада (територіальний орган національного самоврядування українського населення в Амурській області у 1918–1922 роках), яка об'єднувала Українські громади у місті Благовіщенську, на станції Завитій, у селах Верхньополтавка, Костянтиноградівка, Черкасівка, хуторах Волківському, Грибському, Миколаївському.

У травні 1918 року утворена Микільсько-Усурійська Українська Окружна Рада (територіальний орган національного самоврядування українського населення Микільсько-Усурійського повіту Приморської області), яка об'єднувала Микільсько-Усурійську Українську Громаду та місцеву “Просвіту”, культурно-освітні гуртки в селах Хороль, Осинівка, Григорівка, станції Гродеково, громади у селах Монастирище, Михайлівка, Осинівка.

09 (22) червня 1918 року створена на скликаному I Українському з'їзді Хабаровського повіту Хабаровська Українська Окружна Рада (територіальний орган національного самоврядування українського населення Хабаровського повіту Приморської області в 1918–1922 роках), діяльність якої мало на меті поширення національної свідомості й поліпшення економічного добробуту та піднесення культурного рівня, охорону національних інтересів. Першочерговим завданням Української Окружної Ради проголошувалося введення в селах з українським населенням українських шкіл.

У листопаді 1918 року утворені:

Іманська Українська Окружна Рада (територіальний орган національного самоврядування українського населення Іманського повіту Приморської області в 1918–1922 роках), яка об'єднувала Іманську Українську Громаду та громади в селах Ольгинське, Феодосіївка, Новопокровка, Благовіщенська, Зіньківка, Авдіївка, Гончаровка, Дроздовка, Виноградівка, Спаське, Уссурійське, на станції Муравйова-Амурського;

Свободненська Українська Окружна Рада (територіальний орган національного самоврядування українського населення в Амурській області у 1918–1922 роках), яка об'єднувала українські організації Свободненського повіту Амурської області, а саме: Свободненську Українську Громаду, товариство “Просвіта” у місті Свободному та громади на станціях Бочкарьово, Гондатті, Рухлове, Ін, у селах Білоногове, Добрянка, Велика Сазанка, Кустанаївка, Нижнебузулі, Чембари;

Сахалінська Українська Окружна Рада (територіальний орган національного самоврядування українського населення Сахалінської області у 1918–1920 роках, що утворено у місті Миколаївську-на-Амурі), яка об'єднувала кілька громад, що виникли в рибальських ватагах на нижньому Амурі.

Насамкінець треба зауважити, що всі українські організації, що існували на Далекому Сході, ліквідовано в листопаді 1922 року після встановлення радянської влади, їхні керівники та активісти зазнали арештів, а майно конфісковано, що є наслідком Читинського процесу, який є комплексом репресивних заходів радянської комуністичної влади, метою яких було придушення українського національного руху на Далекому Сході, здійснений з 05 по 13 січня 1924 року щодо затриманих у 1922 році українських активістів та провідних діячів українського далекосхідного руху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чорномаз В. (2011). Зелений Клин (Український Далекий Схід). Енциклопедичний довідник. Наукове товариство українців ім. Т. Г. Шевченка.
2. Реєстр українських урядових і громадських гуртовань. С. 79, 82, 84–89.

3. Довганюк-Довгань А. (1938). Маньчжурська Українська Окружна Рада // *Далекий Схід*. № 6. С. 93; № 7. С. 108; № 8. С. 124; № 10. С. 156.
4. Світ І. (1949). Зелена Україна. Нью-Йорк-Шангай. С. 17.
5. Українець на Зеленому Клині. (1917). 10 вересня.
6. Нова Україна. (1918). 8 червня.
7. Українство на Далекому Сході // *Нова Україна*. Календар на рік 1921-й. В., 1921. С. 134.
8. Сергійчук В. (2000). “Українізація” Росії. Київ. С. 275.
9. Траф’як М. (1993). Український рух на Далекому Сході (публікація спогадів Л. Глибочького) // *Золоті ворота*. Вип. 5. Київ. С. 53.
10. Щире слово. (1920). 4 квітня.
11. Українець на Зеленому Клині (1917). 24 вересня. С. 84.
12. Світ І. (1944). Український Далекій Схід. З передмовою та доповненням Василя Кийовича. Одеса-Хабаровськ, С. 5–6.
13. Наше слово. (1921). 4 вересня.
14. Вісник Далекосхідної Республіки. (1922). № 2. С. 73; № 5–6. С. 48.
15. Маньчжурський вісник. (1934). 12 травня.

REFERENCES

1. Chornomaz, V. (2011). *Zelenyj Klyn (Ukrains'kyj Dalekyj Skhid)* [Zelenyi Klyn (Ukrainian Far East)] Entsyklopedychnyj dovidnyk. Naukove tovarystvo ukrainistiv im. T. H. Shevchenka. [In Ukrainian].
2. *Reiestr ukrains'kykh uriadovykh i hromads'kykh hurtovan'* [Register of Ukrainian governmental and public associations]. P. 79, 82, 84–89. [In Ukrainian].
3. Dovhaniuk-Dovhan', A. (1938). *Man'chzhurs'ka Ukrains'ka Okruzhna Rada* [Manchurian Ukrainian District Council] // *Dalekyj Skhid*. No. 6. P. 93; No. 7. P. 108; No. 8. P. 124; No. 10. P. 156. [In Ukrainian].
4. Svit, I. (1949). *Zelena Ukraina* [Green Ukraine] N'iu-Jork-Shanhaj. P. 17 [In Ukrainian].
5. *Ukrainets' na Zelenomu Klyni*. (1917). [Ukrainian on the Green Wedge]. 10 veresnia [In Ukrainian].
6. *Nova Ukraina* [New Ukraine]. (1918). 8 chervnia [In Ukrainian].
7. *Ukrainstvo na Dalekomu Skhodi* [Ukrainians in the Far East] (1921) // *Nova Ukraina*. Kalendar na rik 1921-j. V., P. 134 [In Ukrainian].
8. Serhijchuk, V. (2000) “*Ukrainizatsiia*” [“Ukrainization”] (r)osii. Kyiv, P. 275. [In Ukrainian].
9. Traf'iak, M. (1993). *Ukrains'kyj rukh na Dalekomu Skhodi* [The Ukrainian Movement in the Far East] (publikatsiia spohadiv L. Hlybots'koho) // *Zoloti vorota*. Vyp. 5. Kyiv, P. 53. [In Ukrainian].
10. *Schyre slovo* (1920). [A sincere word], 4 kvitnia [In Ukrainian].
11. *Ukrainets' na Zelenomu Klyni* (1917). [Ukrainian on the Green Wedge], 24 veresnia. P. 84. [In Ukrainian].
12. Svit, I. *Ukrains'kyj Dalekyj Skhid*. Z peredmovoiu ta dopovnenniam Vasyliia Kyjovycha. Odesa-Khabarovs'k, 1944. 5–6 p. [In Ukrainian].
13. *Nashe slovo* [Our word] (1921), 4 veresnia [In Ukrainian].
14. *Visnyk Dalekoskhidnoi Respubliky* [Bulletin of the Far Eastern Republic] (1922), No. 2. P. 73; No. 5–6. P. 48. [In Ukrainian].
15. *Man'chzhurs'kyj visnyk* [Manchurian Herald]. (1934). 12 travnia. [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 13.01.2025 р.

Vitaliy GUMENYUK

University of Economics and Law “KROK”,
Associate Professor of Theory and History of State and Law
Honored Lawyer of Ukraine, PhD in Law,
International Lecturer/Senior Researcher
HumeniukVV@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8562-4389

**FUNCTIONING OF UKRAINIAN DISTRICT COUNCILS
OF THE UKRAINIAN FAR EASTERN REPUBLIC
AS STATE ADMINISTRATIVE BODIES DURING ITS STATE FORMATION**

The Ukrainian nation has constantly, as evidenced by the chronological framework of the history of Ukraine, fought for freedom and independence, for its own statehood and sovereignty for centuries. In the process of research, it was determined that the organizational structure of the Ukrainian national movement in the Far East during this period consisted of Ukrainian District Councils, which were territorial bodies of national self-government, which united and coordinated the activities of Ukrainian organizations in the territory of certain districts (Vladivostok, Iman, Khabarovsk, Mykilsk-Usuriysk, Kamchatka, Transbaikalia, Manchuria, Svobodnenskaya and Blagoveshchenskaya Ukrainian District Councils). The first to emerge was the Manchurian Ukrainian District Council, which was established on July 16, 1917. In addition, it was one of the first Ukrainian District Councils to begin registering the Ukrainian population and issuing relevant identity documents, which was carried out in accordance with the decisions of the Third Ukrainian Far Eastern Congress. Almost all Ukrainian organizations that existed in the Far East were liquidated in November 1922 after the establishment of the soviet government, and their leaders and activists were arrested. At the same time, their property was confiscated, which is a consequence of the Chita Process – a set of repressive measures of the soviet communist government, the purpose of which was to suppress the Ukrainian national movement in the Far East, carried out from January 5 to 13, 1924 against Ukrainian activists and leading figures of the Ukrainian Far Eastern movement detained in 1922.

Keywords: national state formation, constitutionalism, Ukrainian Far East, Ukrainian Far Eastern Republic, Zeleny Klin territory, functions, institutions, civil society, state and legal framework, regulatory and legal acts, legislative activity.